

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kuues koda)

15. detsember 2016*

Eelotsusetaotlus — Direktiiv 2005/29/EÜ — Ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausad kaubandustavad — Ebaaus kaubadustava — Müügiedenduse püramiidskeem — Uute süsteemiosaliste makstavad tasud ja olemasolevate süsteemiosaliste saadav kompensatsioon — Kaudne rahaline seos

Kohtuasjas C-667/15,

mille ese on hof van beroep te Antwerpeni (Antwerpeni apellatsioonikohus, Belgia) 3. detsembri 2015. aasta otsusega ELTL artikli 267 alusel esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 14. detsembril 2015, menetluses

Loterie Nationale – Nationale Loterij NV van publiek recht

versus

Paul Adriaensen,

Werner De Kesel,

The Right Frequency VZW,

EUROOPA KOHUS (kuues koda),

koosseisus: koja president E. Regan, kohtunikud J.-C. Bonichot (ettekandja) ja A. Arabadjiev,

kohtujurist: E. Sharpston,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Loterie Nationale – Nationale Loterij NV van publiek recht, esindajad: *advocaat* J. Muyldermans, *advocaat* P. Maeyaert, *advocaat* P. Vlaemminck,
- Paul Adriaensen ja Werner De Kesel ning The Right Frequency VZW, esindaja: *advocaat* R. Peeters,
- Euroopa Komisjon, esindajad: M. van Beek ja D. Roussanov,

* Kohtumenetluse keel: hollandi.

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2005. aasta direktiivi 2005/29/EÜ, mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul ning millega muudetakse nõukogu direktiivi 84/450/EMÜ, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 97/7/EÜ, 98/27/EÜ ja 2002/65/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 2006/2004 („ebaausate kaubandustavade direktiiv“) (ELT 2005, L 149, lk 22), I lisa punkti 14.
- 2 Taotlus esitati kohtuvaidluses, mille pooled on Loterie Nationale – Nationale Loterij NV van publiek recht (edaspidi „Loterie Nationale“) vs. Paul Adriaensen ja Werner De Kesel ning The Right Frequency VZW, ja mis puudutab Belgia avalikel loteriidel osalemise kollektiivse süsteemi „Lucky 4 All“ (edaspidi „süsteem Lucky 4 All“) loomist ja müügiendust.

Õiguslik raamistik

- 3 Direktiivi 2005/29 põhjendus 8 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolev direktiiv kaitseb otseselt tarbijate majandushuve ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausate kaubandustavade eest. [...]“

- 4 Selle direktiivi põhjenduses 17 on öeldud:

„Suurema õiguskindluse tagamiseks on soovitat määratleda need kaubandustavad, mis on ebaausad kõigil tingimustel. Seepärast on I lisas selliste tavade täielik nimekiri. Need on ainukesed kaubandustavad, mida võib lugeda ebaausateks, hindamata iga üksikjuhtumi vastavust artiklite 5–9 sätetele. Seda nimekirja saab muuta ainult käesolevat direktiivi läbi vaadates.“

- 5 Selle direktiivi artikkel 1 sätestab:

„Käesoleva direktiivi eesmärk on aidata kaasa siseturu nõuetekohasele toimimisele ja tarbijakaitse kõrge taseme saavutamisele, lähendades tarbijate majandushuve kahjustavad ebaausaid kaubandustavasid käsitlevad liikmesriikide õigus- ja haldusnormid.“

- 6 Selle direktiivi artikli 2 punkt d näeb ette:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

d) ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud kaubandustavad (edaspidi ka kaubandustavad) – ettevõtjapoolne tegevus, tegevusetus, teguviis või esitusviis, kommertsteadaanne, sealhulgas reklaam ja turustamine, mis on otseselt seotud toote reklaamimise, müügi või tarnimisega tarbijatele;“

- 7 Direktiivi 2005/29 artikli 3 lõike 1 kohaselt:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse artiklis 5 sätestatud ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausate kaubandustavade suhtes enne ja pärast tootega seonduva äritehingu sõlmimist ja selle ajal.“

8 Selle direktiivi artikkel 5 sätestab:

„1. Ebaausad kaubandustavad on keelatud.

2. Kaubandustava on ebaaus, kui see:

a) on vastuolus ametialase hoolikuse nõuetega

ja

b) seoses mingi tootega moonutab oluliselt või tõenäoliselt moonutab oluliselt selle keskmise tarbija majanduskäitumist, kes tootega kokku puutub või kellele see on suunatud, või tarbijarühma keskmise liikme majanduskäitumist, kui kaubandustava on suunatud teatavale tarbijarühmale.

[...]

4. Eelkõige on ebaausad need kaubandustavad, mis:

a) on eksitavad vastavalt artiklitele 6 ja 7,

või

b) on agressiivsed vastavalt artiklitele 8 ja 9.

5. I lisa on selliste kaubandustavade nimekiri, mida loetakse ebaausateks kõigil tingimustel. Kõikides liikmesriikides kohaldatakse sama ühtset nimekirja ja seda saab muuta ainult käesolevat direktiivi läbi vaadates.“

9 Direktiivi 2005/29 I lisa „Kaubandustavad, mis loetakse ebaausateks kõigil tingimustel“ punkt 14 sätestab:

„Müügiedenduse püramiidskeemi loomine, kasutamine ja edendamine, mille puhul tarbija maksab võimaluse eest saada kompensatsiooni pigem teiste tarbijate skeemi kaasamisest, kui toodete müügist või tarbimisest.“

Põhikohtuasi ja eelotsus küsimus

10 Loterie Nationale on Belgias asutatud avalik-õiguslik aktsiaselts, mis tegeleb avalike loteriide korraldamisega. See äriühing palus oma kaebuses, mille ta esitas rechtbank van koophandel te Antwerpen, afdeling Antwerpenile (Antwerpeni kaubanduskohus, Antwerpeni sektsioon, Belgia), muu hulgas, et tuvastataks, et süsteem Lucky 4 All kujutab endast müügiedenduse püramiidskeemi, mis on keelatud, või siis vähemasti ebaausat kaubandustava.

11 Nimetatud kohus tuvastas 7. oktoobril 2014, et süsteemi Lucky 4 All loomine ja müügiedendus kujutavad endast tõepoolest ebaausat kaubandustava. Samas asus see kohus seisukohale, et üks Euroopa Kohtu 3. aprilli 2014. aasta kohtuotsuses 4finance (C-515/12, EU:C:2014:211) välja toodud tingimustest, mis võimaldavad kvalifitseerida kaubandustava direktiivi 2005/29 I lisa punkti 14 tähenduses „müügiedenduse püramiidskeemiks“, ei olnud täidetud. Konkreetsemalt asus nimetatud kohus seisukohale, et ei olnud tõendatud, et selle kompensatsiooni rahastamine, mis juba süsteemiga Lucky 4 All liitunud isik võib saada, sõltub „pigem“ või „peamiselt“ tasudest, mida maksavad uued skeemis osalejad.

- 12 Loterie Nationale kaebas selle otsuse edasi hof van beroep te Antwerpenisse (Antwerpeni apellatsioonikohus, Belgia), muu hulgas põhjendusega, et esimeses kohtuastmes otsustati ebaõigesti, et süsteem Lucky 4 All ei kujuta endast keelatud müügiesenduse püramiidskeemi.
- 13 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib selle kohta, et süsteem Lucky 4 All võimaldab moodustada niisuguste isikute grupid, kes soovivad osaleda Loterie Nationale'i korraldatud loto loosimistel. Süsteemi aluseks on mõte, et mängijad suurendavad vastastikku võiduvõimalusi, kui nad mängivad koos. Selle süsteemi kohane täielik mängijate grupp kujutab endast kaheksatasandilist püramiidi ja võimaldab ühekorraga mängida 9841 lotokombinatsiooni.
- 14 Registreerimisel tasub iga uus süsteemis Lucky 4 All osaleja esimese maksena 10 eurot, et saada „stardipakett“; hiljem tasub ta umbkaudu 43 euro suuruseid kuumakseid. Viimati nimetatud summa teeb võimalikuks lotopiletite ostmise. Pärast kuutasu äramaksmist saab mängija täita internetis formulari, mis võimaldab tal valida kümme lotokombinatsiooni nädalas. Seejärel toimetab süsteemi Lucky 4 All esindaja kõigi osalejate lotopiletid müügipunkti. Võidu korral jagatakse raha vastavalt eelnevalt kindlaks määratud skeemile. Täpsemalt saab ühe kombinatsiooniga võitnu endale 50% vastavast võidusummast, 40% võidusummast jagatakse sellest kombinatsioonist allapoole jäävate kaheksa tasandiga, kusjuures tuleb arvestada, et süsteem Lucky 4 All asetseb ise iga grupi neljal esimesel tasandil, sest esimesed mängijad lubatakse sisse alates viiendast tasandist. Ülejäänud 10% tulust investeeritakse uute lotokombinatsioonide ostu. Mängijatele ei maksta suuremat mängutulu kui üks miljon eurot, mis tähendab et nende võimalikul tulul on seega lagi ees.
- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus tuletab meelde, et vastavalt 3. aprilli 2014. aasta kohtuotsusele 4finance (C-515/12, EU:C:2014:211) rajaneb direktiivi 2005/29 I lisas määratletud müügiesenduse püramiidskeemide keeld kolmel kumulatiivsel tingimusel. Kõnesoleval juhtumil on selle kohtu arvates selge, et süsteem Lucky 4 All täidab kaks esimest tingimust. Esiteks võimaldab see saada majanduslikku kasu, mis seisneb suurenenud võiduvõimalustes, ja teiseks sõltub selle kasu tegelik saamine üha uute tarbijate skeemi sisenemisest.
- 16 Mis puudutab kolmandat tingimust, siis tuletab eelotsusetaotluse esitanud kohus meelde, et see on täidetud üksnes siis, kui olemasolevate süsteemiosaliste saadavat kompensatsiooni rahastavad pigem uute süsteemiosaliste makstavat tasud. Selle tingimuse kohaselt on seega nõutud, et makstavate tasude ja saadud kompensatsiooni vahel oleks rahaline seos. Ei ole siiski kindel, et süsteemi võiks ära keelata, kui selline seos on üksnes kaudne. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et Euroopa Kohus ei võtnud 3. aprilli 2014. aasta kohtuotsuses 4finance (C-515/12, EU:C:2014:211) selles küsimuses ühetimõistetavat seisukohta.
- 17 Neil asjaoludel otsustas hof van beroep te Antwerpen (Antwerpeni apellatsioonikohus) kohtuliku arutamise peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas direktiivi 2005/29 I lisa punkti 14 kohaldamine eeldab, et keelatud püramiidskeemiga on tegemist vaid juhul, kui juba olemasolevatele liikmetele antud rahalisest lubadusest kinnipidamine:

sõltub pigem või põhiliselt uute liikmete poolt makstud tasude otsesest väljamaksmisest („otsene seos“),

või

piisab, kui juba olemasolevatele liikmetele antud rahalisest lubadusest kinnipidamine sõltub pigem või põhiliselt juba olemasolevate liikmete poolt makstavate [rahaliste] osalustasude kaudsest maksmisest, st ilma et juba olemasolevad liikmed saaksid oma kompensatsiooni pigem või põhiliselt kaupade või teenuste müügist või tarbimisest, vaid rahalisest lubadusest kinnipidamine sõltub pigem või põhiliselt uute liikmete [rahalise] osalustasude skeemi lisandumisest ja nende tasudest („kaudne seos“)?“

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 18 Esmalt olgu öeldud, et põhikohtuasjas tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul kindlaks teha, kas süsteem Lucky 4 All tuleb keelata direktiivi 2005/29 I lisa punkti 14 alusel.
- 19 Sellega seoses on Euroopa Kohus juba otsustanud, et „müügiedenduse püramiidskeemi“ keelustamine direktiivi 2005/29 I lisa punkti 14 mõttes põhineb kolmel kumulatiivsel tingimusel. Esiteks rajaneb müügiedendus lubadusel, et tarbijal on võimalus saada majanduslikku kasu. Teiseks sõltub lubaduse rakendumine teiste tarbijate skeemi sisenemisest. Kolmandaks ei pärine põhiosa tulust, millest on võimalik rahastada tarbijatele lubatud kompensatsiooni, reaalsest majandustegevusest (vt selle kohta kohtuotsus, 3.4.2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, punkt 20).
- 20 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates on süsteemi Lucky 4 All haldajad loonud iseäranis keerulise süsteemi kollektiivseks osalemiseks Loterie Nationale'i korraldatud loosimistel ja tegelevad selle süsteemi müügiedendusega; kõnealune süsteem täidab kaks esimest tingimust, mis on loetletud käesoleva kohtuotsuse eelmises punktis.
- 21 Esiteks tõmbab tarbijaid ligi lubadus saada majanduslikku kasu, kuivõrd kollektiivne loteriis osalemine suurendab väidetavalt olulisel määral nende võiduvõimalusi kõnealuses hasartmängus.
- 22 Teiseks tuleneb eelotsusetaotlusest, et selle lubaduse täitmiseks on vaja, et osaleks üha enam mängijaid – tingimus, mis tuleneb otseselt süsteemi Lucky 4 All korraldusest ja süsteemi loogikast endast. Nimelt on mängijate grupid püramiidikujulised, kusjuures püramiidi neljal esimesel tasandil paikneb süsteem ise. Arvestades, et grupisisene tulu jagamine soodustab ülemisi tasandeid, saab suurenenud võiduvõimalustest kasu eelkõige süsteem, aga teataval määral ka olemasolevad mängijad, kes on toonud süsteemi uusi liikmeid. Igal mängijal on seega huvi tuua oma suhtelise paigutuse parandamiseks süsteemi uusi mängijaid.
- 23 Seevastu tõstatab eelotsusetaotluse esitanud kohus küsimuse, kas kolmas, rahalise kompensatsiooni lubaduse rahastamist käsitlev tingimus on täidetud, kuivõrd 3. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse 4finance (C-515/12, EU:C:2014:211) punkti 28 on võimalik tõlgendada nii, et seda kompensatsiooni peab rahastatama otseselt uute liikmete osamaksetest.
- 24 Järelikult palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2005/29 I lisa punkti 14 tuleb tõlgendada nii, et see säte võimaldab kvalifitseerida kaubandustava „müügiedenduse püramiidskeemiks“ ka siis, kui selle kohtu arvates on uute süsteemiosaliste makstavate tasude ja olemasolevate süsteemiosaliste saadava kompensatsiooni vahel üksnes kaudne seos.
- 25 Olgu meenutatud, et Euroopa Kohus on juba otsustanud, et kui puudub reaalne majandustegevus, millest saadaks tarbijatele lubatud kompensatsiooni rahastamiseks piisavat tulu, põhineb müügiedenduse püramiidskeem paratamatult selles osalevate isikute rahalisel panusel, sest selle skeemiga liituva isiku võimalus saada kompensatsiooni on pigem sõltuv täiendavalt liituvate isikute makstud tasudest (kohtuotsus, 3.4.2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, punkt 21).
- 26 Niisugune skeem ei saa olla muu kui püramiidskeem selles mõttes, et selle püsimiseks on vaja, et olemasolevatele liikmetele makstava kompensatsiooni rahastamiseks liituks skeemiga järjest rohkem uusi osalejaid. See tähendab ka seda, et kõige hiljem liitunud isikutel on vähem tõenäoline saada nende antud tasu eest kompensatsiooni. Selline süsteem ei ole enam jätkusuutlik, kui uute liitujate arvust, mis peaks skeemi kestma jäämiseks teoreetiliselt kuni lõpmatuseni kasvama, ei piisa enam kõikidele osalejatele lubatud kompensatsiooni rahastamiseks (kohtuotsus, 3.4.2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, punkt 22).

- 27 Eelnevast tuleneb, et direktiivi 2005/29 I lisa punkti 14 tähenduses „müügiedenduse püramiidskeemiks“ kvalifitseerimiseks on esiteks nõutav, et sellise skeemiga liituvad isikud maksaksid rahalist tasu (kohtuotsus, 3.4.2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, punkt 23).
- 28 Samadel põhjustel eeldab püramiidskeemiks kvalifitseerimine seose olemasolu uute liitujate makstud tasude ja juba liitunud isikutele antavate kompensatsioonide vahel (vt selle kohta kohtuotsus, 3.4.2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, punkt 27).
- 29 Mis puudutab selle seose laadi, siis tuleneb suurema osa direktiivi 2005/29 I lisa punkti 14 keeleversioonide sõnastusest, et selle kompensatsiooni rahastamine, mida tarbija võib saada, sõltub „pigem“ või „põhiliselt“ nendest tasudest, mida maksavad hiljem uued skeemis osalejad (vt kohtuotsus, 3.4.2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, punkt 28).
- 30 Seevastu ei ole aga võimalik selle sätte sõnastusest järeldada, et nõutav rahaline seos peab tingimata olema otsene. Oluline on just uute süsteemiosaliste makstavate tasude kvalifitseerimine „pigem“ või „põhiliselt“ eelnimetatud kompensatsiooni rahastavatena. Direktiivi 2005/29 I lisa punkt 14 on seega kohaldatav süsteemi suhtes, milles uute niisuguses süsteemis osalejate makstavate tasude ja olemasolevate süsteemiosaliste saadava kompensatsiooni vahel on kaudne seos.
- 31 Lisaks tekitaks selle sätte vastupidine tõlgendus riski, et sättelt võetakse kasulik mõju, sest otsese seose nõue võimaldaks müügiedenduse püramiidskeemide absoluutsest keelust lihtsal viisil mööda minna.
- 32 Mis puudutab rahalist seost, mille olemasolu on nõutud selleks, et oleks tegemist niisuguse „müügiedenduse püramiidskeemiga“, siis tuleneb Euroopa Kohtul käes olevast toimikust, et põhikohtuasjas on võiduvõimalus seotud uute mängijate lõputu süsteemi Lucky 4 All lisandumisega, millest omakorda sõltuvad liitumismaksud ja regulaarsed panused. Lisaks näib, et selle süsteemi rahastamisele aitab kaasa mängijate arvust sõltuvalt kasvavale võiduvõimaluse tõenäosusele seatud lagi. Niisugune rahaline seos tundub kaudne, ent kindel. Seda tuleb siiski kontrollida liikmesriigi kohtul.
- 33 Igal juhul tundub olevat kindel, et niisuguse süsteemi puhul nagu Lucky 4 All näivad olevat täidetud tingimused, mis võimaldavad kvalifitseerida selle „kaubandustavaks“ direktiivi 2005/29 I lisa mõttes, sest selle eesmärk on tekitada kasumit süsteemile endale, st selle süsteemi haldajatele, mitte üksnes mängijatele. Seda tuleb kontrollida liikmesriigi kohtul.
- 34 Arvestades kõiki eelnevalt esitatud kaalutlusi, tuleb esitatud küsimusele vastata, et direktiivi 2005/29 I lisa punkti 14 tuleb tõlgendada nii, et see säte lubab kvalifitseerida kaubandustava „müügiedenduse püramiidskeemiks“ ka siis, kui uute süsteemiosaliste makstavate tasude ja olemasolevate süsteemiosaliste saadava kompensatsiooni vahel on üksnes kaudne seos.

Kohtukulud

- 35 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kuues koda) otsustab:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2005. aasta direktiivi 2005/29/EÜ, mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul ning millega muudetakse nõukogu direktiivi 84/450/EMÜ, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 97/7/EÜ, 98/27/EÜ ja 2002/65/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 2006/2004 („ebaausate kaubandustavade direktiiv“), I lisa punkti 14 tuleb tõlgendada nii, et

see säte lubab kvalifitseerida kaubandustava „müügienduse püramiidskeemiks“ ka siis, kui uute süsteemiosaliste makstavate tasude ja olemasolevate süsteemiosaliste saadava kompensatsiooni vahel on üksnes kaudne seos.

Allkirjad